

TELEVİZYON PROGRAM FORMATLARININ VE TELEVİZYON PROGRAMLARININ TELİF HUKUKU KAPSAMINDA KORUNMASI

Sefa ER*

ÖZ

Ticari işletme faaliyeti olan televizyon yayıncılığı, reklam gelirleri ile faaliyetlerini sürdürmekte ve bu durum televizyon kanalları arasında rekabet ortamının oluşmasına sebep olmaktadır. Ayrıca bu rekabet ortamı, seyirci tarafından benimsenen bazı program formatlarının taklit edilmesine veya yeni program formatı arayışına girilmesine sebep olmaktadır. Özellikle televizyon program formatları ile ilgili olarak ortaya çıkan uyuşmazlıklar “format” kavramının hukuki niteliğinin saptanmasını gerektirmektedir. Televizyon program formatlarının ve televizyon programlarının “fikri ürün” olduğu ve herhalde genel hükümler çerçevesinde korunacağı tartışmasızdır. Asıl sorun bu fikri ürünlerin ayrıca telif hukuku kapsamında korunup korunamayacakları noktasında toplanmaktadır. Başka deyişle televizyon program formatlarının ve televizyon programlarının 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu çerçevesinde eser olarak kabul edilebilmesi için gereken şartları taşıyıp taşımadıklarının belirlenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: telif hakkı, soyut fikir, televizyon programı, televizyon programı formatı, format uyarılama

PROTECTION OF TV PROGRAM FORMATS AND TV PROGRAMS IN THE SCOPE OF COPYRIGHT LAW

ABSTRACT

Television broadcasting, a commercial activity, continues to operate with advertising revenues, which creates competition between television channels. In addition, this competition environment prepares for the imitation of some program formats adopted by the audience or for the search for new program formations. In particular, the disputes that arise in relation to television program formats require the determination of the legal nature of the format concept. It is unquestionable that television program formats and television programs are idea product and will in any case be protected under general provisions. The real problem is that this idea product can also be protected under copyright law. In other words, it is necessary to determine

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi. e-posta: sefaer@hotmail.com. Orcid: 0000-0002-5738-8224
Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Tetkik Hâkimi.

DOI : 10.34246/ahbvuhfd.609104

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 27/02/2019

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 09/07/2019

whether the television program formats and television programs have the necessary conditions to be accepted as works under the Law on Intellectual and Artistic Works numbered 5846.

Key Words: *Copyright, abstract idea, television program, television program format, format adaptation*

GİRİŞ

Gelişen teknoloji ve ekonomik büyüme karşısında tüketici konumundaki seyirlerin televizyona ayırdıkları zamanın her geçen gün biraz daha arttığı görülmektedir. Ticari bir işletme olan televizyon yayıncılığı, reklam gelirleri ile faaliyetlerini sürdürmekte ve televizyon kanalları reklam gelirlerinden daha fazla pay alabilmek için seyircilerin diğer kanallara nazaran kendi kanallarını izlemeleri için program arayışlarına girmektedirler. Bu durum televizyon kanalları arasında rekabet ortamının oluşmasına ve seyirci tarafından rağbet gören program formatlarının taklit edilerek birçok kanalda yayınlanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca televizyon kanalları farklılık yaratmak için yeni programlara ihtiyaç duymakta, bunun için de program formatları hazırlatarak bunları değerlendirme yoluna gitmektedir. Bazen de yurt dışından program formatları lisans sözleşmeleri ile alınmakta ve bu formatlar uyarlanarak yeni program şeklinde seyircinin beğenisine sunulmaktadır.

Özellikle yurt dışında denenmiş ve başarılı olmuş televizyon programlarının formatlarının alınarak Türk televizyonlarına uyarlanmasıyla oluşan programların gün geçtikçe artması ve bu durumun yol açtığı uyumsuzlukların çokluğu program formatı kavramının hukuki niteliğinin tartışılmasına sebep olmaktadır. Ayrıca yurt içinde de başarılı olmuş programların formatları birkaç unsur değiştirilerek yayınlanmaya başlanmış, böylece program formatını oluşturanın kişinin, hangi hukuki müesseselerle korunacağı ve özellikle telif hukuku kapsamında koruma görüp göremeyeceği tartışılmaya başlanmıştır. “Fikri ürün” olduğu tartışmasız olan televizyon program formatlarının ve televizyon programlarının genel hükümler çerçevesinde her halükarda korunacağı sabit olduğuna göre, bu noktada bu fikri ürünlerin telif hukuku kapsamında korunup korunamayacakları, yani FSEK kapsamında eser olup olmadıkları çözülmesi gereken bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

I. TELEVİZYON PROGRAM FORMATLARI VE ESER NİTELİĞİ

A. FORMAT KAVRAMI VE UNSURLARI

Televizyon programları, genellikle eğlence veya bilgilendirme amacı taşıyan veya içeriğinde bu ikisini birlikte barındıran ve kendi başına bir bütün oluşturan haber, yarışma, televizyon dizisi, belgesel, show programları gibi yayınlardır¹. Bu programlar formata dayalı olarak oluşturuldukları için programın her bir bölümünde değişen şeyler programın temel unsurları haricinde sınırlıdır. Program formatı ise, yapılması amaçlanan programın fikrini içeren ve temel unsurlarını barındıran ayrıca bu unsurları detaylandırıp birleştirerek oluşturulan televizyon programının temel yapısıdır². Bu temel yapının fikri bir ürün olduğu konusunda şüphe bulunmamakla birlikte, telif hukuku kapsamında eser olarak korunabilmesi için program fikrinin, bunu oluşturan kişinin düşüncesinin somutlaşması, yani dışarıdan algılanabilir olması gerekmektedir³. Bir fikri ürünün telif hukuku kapsamında korunabilmesi için hususiyet ilkesi bağlamında fikri ürünü oluşturan kişinin düşünce ve duygu dünyasının eserde kendini göstermesi gerekmektedir⁴. Zira, soyut fikirler telif hukuku kapsamında korunmamaktadır⁵. Bu noktada program formatlarının hukuki niteliğinin tespit edilebilmesi için soyut fikir seviyesini aşır aşmadığının tartışılması ve bunun için de her şeyden önce program formatı kavramının tanımlanması gerekmektedir.

Program formatı kavramının kanunlarda tanımı olmamakla birlikte doktrin ve uygulamada da üzerinde uzlaşmış bir tanım bulunmamaktadır. Program formatı, televizyon dizisi, yarışma programı, şov programı gibi bir televizyon programının karakteristik özelliklerini içeren ve programın her bir bölümünde farklılıklarla içi doldurulan temel bir yapı olup, televizyon programının nasıl oluşturulacağı ve ne şekilde yapılacağını düzenleyen genel nitelikli bilgileri içeren bir tarifname olarak tanımlanabilir⁶. Buna göre, program formatı, televizyon programının her bir bölümünde farklı içerik barındırır da değişmeyen temel unsurlardan oluşan ve yayın akışı ile biçimi

¹ KARABAĞ, s. 37.

² TOSUN, s. 173.

³ ATEŞ, s. 31.

⁴ BOZGEYİK, s. 170.

⁵ NAL/SULUK/KARASU, s. 53.

⁶ ATEŞ, s. 28.

sayesinde izleyicinin kolayca tanıyabilmesini sağlayan genel bir çerçeve oluşturmaktadır⁷. Fakat her halükarda telif korumasından yararlanması için yaratıcı bir içerik ile sahibinin hususiyetini taşıması ve programla ilgili fikrin detaylı çalışmaları sonucunda kapsamlı bilgiler içermesi gerekmektedir⁸.

Bu itibarla, televizyon program formatı, programın her bir bölümünün nasıl olacağını ve programın ne şekilde ilerleyeceğini gösteren, programın adı, program sunucusunun davranışları, stüdyonun dizaynı, konukların yerleşimi, kamera ve ışık hareketleri, kullanılacak sloganlar ve müzikler gibi programın karakteristik özelliklerini içeren⁹ ve her şeyden önce sahibinin hususiyetini taşıyan değişmez unsurlar içinde, değişebilen unsurları da kapsayan taslak olarak da tanımlanabilir¹⁰. Bu tanımlardan, program formatının genel bir tarifname olmadığı ancak programa temel oluşturacak ve sahibinin hususiyeti ile oluşturulan temel karakteristik unsurlar arasında içeriğin detaylandırılması anlaşılmalıdır.

Bir televizyon programı, programın türüne göre o programa şeklini veren bir çok temel karakteristik unsurdan oluşmaktadır. Örneğin, başlık, konu, ortam, dizayn, dekor, müzik, orkestra, sunucu, konuk sanatçılar, katılımcıların özellikleri, karakter oyuncular, oyuncuların ilişkileri, semboller, sloganlar, ışıklandırma, program süresi gibi hususlar televizyon program formatının karakteristik unsurları olarak sayılabilir¹¹. Bu sayılanlar haricinde programın türüne göre başka hususlarda programın karakteristik unsurları arasında yer alabilmektedir.

B. PROGRAM FORMATLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ

Televizyon programlarının ve formatlarının gün geçtikçe uluslararası ticarete büyük bir öneme sahip oldukları görülmektedir. Bugün artık dünyada “uluslararası format ticareti” olarak adlandırılan bir sektörün varlığından bahsedilmektedir¹². Özellikle de seyirci tarafından benimsenen programlara yönelik talep arttıkça bu programlar takip edilerek bunlara benzer formatta programlar üretilmekte veya yapımcılara bu tür programlar

⁷ FRAPA (Report 2017), s. 3.

⁸ KARABAĞ, s. 50.

⁹ FRAPA (Report 2017), s. 3.

¹⁰ ARIKAN, (2012), s. 15.

¹¹ KARABAĞ, s. 65.

¹² TOSUN, s. 173.

sipariş edilmektedir. Bu nedenle genellikle yurt dışında denenmiş ve başarılı olmuş program formatları uyarlanarak benzer formatta fikri ürünlerin ortaya konulduğu görülmektedir¹³.

Bazı programların yüksek izlenme oranlarına ulaşması bu programların formatlarının başka televizyon kuruluşları tarafından izinsiz kullanılmasını, diğer bir deyişle format taklitçiliğini beraberinde getirmektedir¹⁴. Bu durumda, formatı taklit edilen kişinin haksız rekabet, haksız fiil gibi genel hükümler çerçevesinde korunacağı kabul edilse dahi, bu kişinin telif hukuku kapsamındaki korumadan da yararlanıp yararlanamayacağını tartışılması gerekir. Bu noktada televizyon program formatının FSEK anlamında eser niteliğine sahip olup olmadığı sorunu ortaya çıkmaktadır¹⁵. Televizyon program formatlarının eser niteliği kabul edilecekse dahi bunların FSEK’te sınırlı olarak sayılan eser gruplarından hangisinin kapsamına girdiğinin değerlendirilmesi bir başka sorunu oluşturmaktadır¹⁶.

Program formatlarının telif hukuku kapsamında korunup korunamayacağı Türk hukukunda olduğu gibi Kıta Avrupası hukuk sistemi ile Common Law hukuk sistemlerini benimseyen ülkelerde de tartışmalıdır¹⁷. Fransız Hukuku’nda format kavramı fikri mülkiyet mevzuatında yer almamakla birlikte Fransız uygulamasında program formatlarının “sahibinin kişiliğini ifade etmesi” yani “orjinallik” kriterini yerine getirmeleri durumunda Fransız Fikri Mülkiyet Kodu (CPI) anlamında eser niteliğine sahip oldukları kabul

¹³ “Televizyon formatlarının uluslararası piyasada korunması için 2000 yılında FRAPA (The Format Recognition And Protection Association-Format Tanıma ve Koruma Derneği) adıyla uluslararası bir yapılanmaya gidilmiştir. Bu kuruluş, program format önerilerinin belgelenmesini, format intihal iddialarından kaynaklanan uyuşmazlıklarda danışmanlık yapılmasını; format endüstrisinde uygun rekabet kurallarının oluşturulmasını ve formatların korunmasına ilişkin yasal düzenleme yapılması için uluslararası girişimlerde bulunulmasını amaçlamaktadır. FRAPA tarafından küresel format endüstrisi hakkında 2003, 2009, 2011 ve 2017 yıllarında kapsamlı raporlar hazırlanmıştır. 2017 yılında hazırlanan raporda; TV formatının temel bileşenlerini tanımlanmış ve bunların korunma yollarını listelenerek format yapımcılarının telif hakkı, haksız rekabet gibi alanlarda yasal haklarına yönelik bir rehber sağlamak için 30 ayrı ülkede vaka incelemeleri yapılmıştır.” Bkz. (<https://www.frapa.org/wp-content/uploads/2017/03/FRAPA-BakerMcKenzie-Report-final-preview.pdf> erişim. 15.02.2019)

¹⁴ ÇOLAK, s. 12.

¹⁵ ÇOLAK, s. 23.

¹⁶ KARABAĞ, s. 76.

¹⁷ ÇOLAK, s. 15; KARABAĞ, s. 74.

edilmektedir¹⁸. Ancak bu durumda da soyut fikirlerin ayrıntılı bir biçimde tespit edilmedikleri sürece telif hukuku korumasına konu olamayacağı evrensel ilkesini aramaktadırlar.

İngiliz telif hakları hukuku kural olarak müteşebbisin emeğini korumasına rağmen, format koruması ile ilgili olarak İngiltere’de de herhangi bir kanuni düzenleme bulunmamakta olup formatların kanunla korunmasına ilişkin düzenleme çabaları da sonuçsuz kalmıştır¹⁹. İngiliz hukukuna göre, telif koruması için yetenek ve emek unsurlarını taşıyan fikri ürünün edebi, artistik, dramatik eserlerle müzik eserleri kategorisinden birine girmesi gerekmektedir²⁰. Program formatlarının kanuni düzenlemesine yönelik teklif, program formatlarını edebi eserler kategorisine eklemek üzere düzenlenmiş, ancak bu teklif kanunlaşmamıştır. Bu nedenle, İngiliz hukukunda da program formatları somut olayın özelliğine göre detaylandırılarak soyut fikrin ötesine geçerek somutlaştığı ve bir bütünlük oluşturduğu zaman telif korumasına hak kazanmaktadır²¹.

Program formatı kavramı Alman hukuk sisteminde hukuki bir terim niteliğinde olmayıp, herhangi bir kanunda da kullanılmamaktadır. Ancak, Alman Telif Hakları Kanununa göre, edebi, bilimsel ve artistik eserlerin telif korumasından yararlanacağı belirtilerek eser türleri örneksime yoluyla sayılmıştır²². Bu durumda, Alman Hukukunda eser türleri sınırlayıcı olmadığına göre, bir program formatı algılanabilir bir biçimde ifade edilip sahibinin hususiyetini taşıdığı zaman telif korumasından yararlanmaktadır.

Formatların televizyon sektöründe en çok kullanılan ülke olan Amerika Birleşik Devletlerinde ise format kavramına dikkatle yaklaşılarak bu kavrama hiçbir yasal tanım verilmemiştir²³. Amerikan hukuk sisteminde, fikri bir ürünün telif korumasından yararlanabilmesi için sınırlı olarak sayılan eser türlerinden birine dahil olması, orijinal olması ve somut bir ortamda tespit edilmiş olması gerekmekte olup, kavramlar, ilkeler ve keşifler telif korumasından yararlanamamaktadır²⁴. Bu nedenle fikirle ifade arasında ayırım

¹⁸ KARABAĞ, s. 75.

¹⁹ ARIKAN, (2009), s. 166.

²⁰ KARABAĞ, s. 74.

²¹ ÇOLAK, s. 21.

²² ÇOLAK, s. 16.

²³ TOSUN, s. 174.

²⁴ ÇOLAK, s. 22.

yapma anlayışının formatlar için de kabul edilerek genel olarak program formatları da koruma görmemektedir²⁵.

FSEK'in 1/B-a maddesi gereğince eser, "sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsullerini ifade eder" şeklinde tanımlanmıştır. Kanun tarafından yapılan bu tanım genel bir çerçeve çizmiş, ancak eser kavramının şekillenmesi doktrin ve uygulama tarafından geliştirilen kriterlerle elde edilmiştir. Buna göre, doktrinde ve uygulamada, bir fikri ürünün FSEK kapsamında eser olarak kabul edilebilmesi için somut bir biçimde ifade edilen ve eser sahibinin hususiyetini taşıyan yani bireysel zekası ile şekillenen fikri bir içeriğin bulunmasının gerekli olduğu kabul edilmektedir²⁶. Buna göre fikri ürün olduğu tartışmasız olan program formatlarının da FSEK kapsamında eser olarak korunabilmesi için sahibinin hususiyetini taşıması, bu hususiyetin ifade edilecek şekilde somutlaşmış olması ve FSEK'te belirlenen eser kategorilerden birine girmesi gerekmektedir²⁷.

1-PROGRAM FORMATI VE SOYUT FİKİR

WIPO telif hakları sözleşmesinde ve TRIPS anlaşmasında açıkça belirtildiği üzere telif hakkı koruması fikirleri ve yöntemleri kapsamamaktadır²⁸. Yani telif hukukunda korunan "soyut fikir" değil "fikrin ifade ediliş biçimi"dir²⁹. Buradaki "ifade ediliş biçimi" kavramı hem hususiyet unsurunu hem de eser türü bakımından öneme sahiptir. Program formatlarının hukuki niteliği incelenirken de karşımıza çıkan en önemli sorunlardan birisi formatların soyut fikir boyutunu aşp aşmadığı sorunudur³⁰. Eğer program formatları soyut fikir olarak değerlendirilecekse zaten telif korumasından yararlanamayacaktır. Çünkü soyut fikir, düşüncenin eser olma sürecindeki ilk aşamadır. Aksine, program formatları soyut fikir olarak değerlendirilemeyecek ise hangi noktadan sonra somutlaştığının ve tamamlandığının tartışılması gerekmektedir³¹.

²⁵ ÇOLAK, s. 22.

²⁶ TEKİNALP, s. 105.

²⁷ TEKİNALP, s. 109.

²⁸ ÇOLAK, s. 26.

²⁹ BOZGEYİK, s. 179.

³⁰ ÇOLAK, s. 26.

³¹ ARIKAN, (2009), s. 152.

Telif hukukunun evrensel ilkelerinden birisi soyut fikirlerin telif hakları kapsamında korunamayacak olmasıdır. Yani, şekillenmemiş soyut fikirler FSEK kapsamında korunamayacaktır³². Örneğin, bir cami projesi çizmeyi düşünen bir mimarın, cami projesiyle ilgili düşüncelerini bir kağıda yazsa hatta bunu notere onaylatsa veya bir başkasına anlatsa veya görüntülü olarak anlatımını kaydetse dahi ortada mimari bir proje olmadığı sürece bu düşünce eser olarak korunamaz. Çünkü, mimari projenin nasıl olacağına dair anlatım mimarın hususiyetini taşımamakta ve mimari proje hala soyut fikir aşamasında bulunmaktadır³³. Fikirleri anlatan yazı, ses, görüntü geçici araç niteliğinde olup, soyut fikir hala biçim kazanmamıştır. Bu nedenle bu araçlarla ifade edilen fikirler telif korumasından yararlanamaz. Çünkü telif hukuku bir fikri üründeki fikri değil fikirlere verilen biçimleri korumaktadır.

Program formatları genel olarak yazılı metin şeklinde oluşturulmakta ve hak sahipliğinin ispatı açısından notere onaylatılmaktadır. Bu metinlerde genel olarak, yapılması düşünülen programın türü ve ana hatları belirlenmekte, programın nasıl sunulacağı, yarışma kuralları, puanlanması, değerlendirilmesi, sunucunun özellikleri, dekor gibi unsurlar yer almaktadır³⁴. Bu durumda, format olarak adlandırılan bu yazılı metinlerin program düşüncesini anlatan geçici araç olup olmadığı akla gelmektedir. Bu hususu tartışan bazı yazarlar, program formatlarının soyut fikir düzeyinde kaldıklarını ve bu nedenle somutlaşma şartını sağlamadıkları için FSEK kapsamında değerlendirilemeyeceğini savunmaktadırlar³⁵. Bu yazarlara göre, program formatları üst düzeyde düşünsel çabanın ürünü olsalar ve fiziki olarak tespit edilseler dahi soyut birer fikir olmaktan kurtulamazlar³⁶.

Bazı yazarlar³⁷ ise, program formatlarının salt fikir olarak değerlendirilecek kadar basit yapılar olmadığını, bu nedenle soyut fikir olarak değerlendirilemeyeceğini, program formatının, soyut fikir ile tamamlanmış somut ürün olan televizyon programı arasında bir yerde yer aldığını savunmaktadırlar. Bu yazarlara göre, program formatı hem her bir bölümün oluşturulması için esas unsurları hem de bölümlerde değişmeden tekrar eden

³² TEKİNALP, s. 108.

³³ TEKİNALP, s. 108.

³⁴ FRAPA (Report 2017), s. 3.

³⁵ ÇOLAK, s. 26.

³⁶ ÇOLAK, s. 26.

³⁷ ARIKAN, (2009), s. 159.; KARABAĞ, s. 50; ATEŞ, s. 282.

ve programın kişiliğini oluşturan içeriksel unsurları ihtiva etmesi durumunda bir fikirden daha öte bir şey olup, bu koşulların bulunması durumunda FSEK kapsamında korunabilecektir.³⁸

Kanaatimizce de, soyut fikir, düşüncenin eser olma sürecindeki başlangıç noktası olduğuna göre, program formatı soyut fikirden giderek uzaklaşarak tamamlanmış eser olan televizyon programına yaklaşan bir görüntü arz etmektedir. Gerçekten de bir fikri ürünün FSEK kapsamında koruma görmesi için tamamlanmasına gerek yoktur. Eserin oluşturulmasına yönelik tüm aşamalar yeterli somutlaşmayı sağladığı sürece korunması gerekmektedir. Başka deyişle, belli bir seviyeye gelmesine rağmen henüz tamamlanmayan fikri ürünler, sahibinin hususiyetini taşıyorsa tamamlandığı haliyle eser olarak korunmaktadır³⁹. Örneğin müsveddeler, taslaklar, krokiler eserin somutlaşması anlamını taşır ve bu aşamada eser olarak korunurlar⁴⁰.

Program formatları aslında tamamlanmış televizyon programının bir taslağı veya tarifnamesi olduğuna göre temelindeki soyut fikrin hangi aşamada somutlaşmaya başladığı önem kazanmaktadır. Gerçekten, format, metin haline gelmeye başladığında genel bir aşamada bulunuyorsa hala soyut fikir düzeyinde olup, telif korumasından yararlanamaz⁴¹. Ancak, somutlaşan fikri ürün ile tamamlanmış ürün arasında görünürde ve doğrudan bir bağlantı varsa ve bu bağlantı seyirci tarafından rahatlıkla anlaşılıyorsa fikri ürünün somutlaştığının kabulü gerekir⁴².

³⁸ ARIKAN, (2009), s. 159.; KARABAĞ, s. 50; ATEŞ, s. 282.

³⁹ BOZGEYİK, s. 179-180.

⁴⁰ TEKİNALP, s. 101.

⁴¹ Yargıtay kararlarında da kabataslak olarak hazırlanan program formatlarının soyut fikir düzeyinde olduğu kabul edilmektedir. “ Davacı vekili; müvekkilinin amatör ve profesyonel olarak kısa film çeken herkesin katılabileceği ve çekilen filmlerin internete yüklenerek izlenme oranlarına ve ünlü yönetmen senarist ve oyuncuların oluşan bir jüri tarafından verilen puanlara göre kazananın belirlendiği “kısa film dünyası” adıyla bir televizyon program formatı oluşturduğunu ve formatın notere onaylatıldığını, davalıların ATV logolu kanalda “çek bakalım” adıyla yayınladıkları program formatının müvekkilinin formatı ile birebir aynı olduğunu, bu durumun müvekkilinin FSEK’ten kaynaklanan haklarına tecavüz oluşturduğunu ileri sürerek FSEK 68. maddesi kapsamında maddi tazminat talep etmiş, Yargıtay tarafından, davacıya ait program formatının “soyut bir düşünce” niteliğinde olduğu ve soyut düşüncenin telif hukuku kapsamında korunamayacağı gerekçesiyle ilk derece mahkemesinin davanın reddine dair kararının onanmasına karar verilmiştir.” (Yargıtay 11. HD. 21.01.2016 tarihli ve 2015/2356 E, 2016/577 K)

⁴² BOZGEYİK, s. 179.

Program formatının, soyut fikirden, fikrin somutlaşması aşamasına geçebilmesi için, formatın temel karakteristik unsurları arasındaki ilişkinin ve içeriğinin detaylandırılması gerekmektedir⁴³. Başka deyişle, format oluşturulurken formatın temel karakteristik unsurlarını bir bütünlük içinde açıklayarak birbirine bağlayan unsur, içeriğin detaylandırılması durumudur. Dolayısıyla, formata dayalı televizyon programlarında temel yapı taşı format olarak kabul edildiğine göre, formattaki temel yapı taşı da içeriğin detaylandırılmasıdır⁴⁴. Bir fikri ürünün eser olabilmesi için sahibiyle arasında bir aidiyet bağının yani bir hususiyetin olması gerekmektedir⁴⁵. Program formatlarında ise bu hususiyet içeriğin detaylandırılmasında ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla alelade ele alınmış bir format, fikri ne kadar özgün ne kadar algılanabilir olursa olsun belirgin bir hususiyetle şekillenmedikçe yani içerik detaylandırılmadığı sürece eser olarak değerlendirilemeyecektir⁴⁶. Buna karşılık, formatta yer alan unsurların içeriğinin detaylandırılmasıyla oluşturulan fikri ürün programa çekim aşamasında bir harita görevi görecek ve FSEK kapsamında korunacaktır. O halde, formatın telif hukuku kapsamında korunabilmesi için sahibinin hususiyetiyle içeriğinin detaylandırılması ve seyircilerde televizyon programına yönelik fikirler uyandıracak bir özelliğe bürünmüş olması yeterlidir.

Nitekim Yargıtay tarafından yakın zamanda verilen bir kararda da yeterince somutlaştırılan ve içeriğin detaylandırıldığı program formatının eser olarak korunması gerektiği belirtilmiştir⁴⁷. Söz konusu kararda “*davacıya ait “who wants to be a millionarie (kim milyoner olmak ister)” adlı 249 sayfalık format metninde yarışma programının baştan sona bütün detaylarıyla belirlendiği, programın çerçevesinin çizildiği, program sırasında seyircilerin, yarışmacının ve sunucunun oturacağı yerin, sunucunun reklam arası verirken kullanacağı sözcüğün, kamera ışıklarının konumunun, çekim tekniklerinin, soru sayısı ve ödüllerin, sunucunun ne şekilde davranacağıının, internet ve*

⁴³ KARABAĞ, s. 55.

⁴⁴ KARABAĞ, s. 65.

⁴⁵ BOZGEYİK, s. 179.

⁴⁶ Yargıtay 11. HD'nin 02.02.2009 tarihli ve 2007/11738 E, 2009/1043 K. sayılı kararında “5846 sayılı Yasa'nın aradığı şekilde eser kavramına girmeyen, sahibinin hususiyetini gösterecek biçimde şekillendirilmemiş, program sırasında değişkenlik gösterebilen, senaryolaştırılması mümkün olmayan, ancak program sunucusu, sunucunun tavrı, fon, seyircinin konumu, ışıklar, renkler gibi asli unsurların dışında formüle edilemeyen program formatlarının ancak şartları mevcut olduğu takdirde haksız rekabetle korunabileceği” belirtilmiştir.

⁴⁷ Bkz. Yargıtay 11. HD'nin 29.03.2016 tarihli ve 2015/7276 E, 2016/3447 K.

SMS bağlantılarının, soruların ekranda görüntülenme biçiminin ve kullanılan renklere kadar tüm ayrıntıların öngörülerek anlatıldığı, bu durumda davacı formatının FSEK 2. maddesi anlamında ilim ve edebiyat eseri olarak korunması gerektiği” şeklinde karar verilmiştir. Buna göre, bir formatın eser korunmasından yaralanıp yaralanamayacağı her somut olayda ayrıntılı olarak incelenecek ve formatın temel karakteristik unsurlarının detaylandırılmış olup olmadığına göre formatın niteliği belirlenecektir.

2. PROGRAM FORMATININ ESER NİTELİĞİ

Fikri ürünlerin FSEK kapsamında korunması için fikirlerin belirli bir araç yardımıyla tespit edilmesi koşulu aranmamakta olup, fikirlerin algılanabilecek şekilde ifade edilerek somutlaşması yeterlidir⁴⁸. Program formatları, genellikle ispat kolaylığının yaşanması açısından yazılı metin halinde yapılmakta ve uygulamada çoğunlukla notelere tescil ettirilmektedir. Ancak, bir fikri ürünün FSEK kapsamında eser olarak korunabilmesi için sahibinin hususiyetiyle somutlaşmasının⁴⁹ yanında ayrıca FSEK’te sayılan dört eser grubundan birisine dahil olması gerekmektedir⁵⁰.

FSEK’in 1/B-1-a maddesi gereğince, sınırlı sayı ilkesine bağlı olarak bir fikri ürünün eser olabilmesi için ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri şeklinde sayılan dört temel eser grubundan birine dahil olması gerekmektedir. Eser gruplarının sınırlı sayı ilkesine bağlı olarak belirlenmesi ve örnekleyici tarzda olmaması ekonomik ve teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan yeni fikri ürünlerin eser korunması kapsamına alınmasında problemler oluşturmaktadır⁵¹. Gerçekten de sahibinin hususiyetini barındıran ve bu hususiyetin algılanabilir bir şekilde somutlaştığı bir fikri ürün, sınırlı sayı ilkesine göre belirlenen eser gruplarından birisine dahil olmadığı için FSEK kapsamında eser korunmasından yararlanamamaktadır.

⁴⁸ BOZGEYİK, s. 179.

⁴⁹ Yargıtay 11. HD’nin 19.01.2016 tarih ve 2015/2310 E, 2016/483 K. sayılı kararında “davacının kadın erkek ilişkileri üzerine bilimsel anlayış ve gülmeceyi birleştirerek, çözüm önerilerinin de sunulduğu “Ah Şu Kadınlar Ah Şu Erkekler/Ateşle Barut” adıyla notere tescil ettirilen televizyon program formatının FSEK kapsamında eser niteliği taşımadığı, FSEK kapsamında korunamayacağı ve davalı tarafından ihlal edilen bir hakkın söz konusu olmadığı, haksız rekabet oluşturacak nitelikte format veya iş ürünü benzerinin kullanılmadığı, haksız rekabet kabulünü doğuracak bir emek sömürüsü bulunmadığı, iki çalışma arasındaki temel kurguda bir benzerlik olmakla birlikte, bu temel kurgunun zaten daha önce çeşitli yarışmalara konu olduğu, genel nitelikte harcı alem bir ürün oldukları” belirtilmiştir.

⁵⁰ TEKİNALP, s. 109.

⁵¹ ARIKAN, (2009), s. 162.

FSEK’te belirtilen eser gruplarında sınırlı sayı ilkesi benimsenmesine rağmen, eser grupları içinde yer alan eserlerde sınırlı sayı ilkesi benimsenmemiş, örnekleyici tarzda eserler sayılmıştır⁵². Örneğin, FSEK’in 2/1 maddesinde ilim ve edebiyat eserleri açıklanırken, “Herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade olunan eserler ve her biçim altında ifade edilen bilgisayar programları” ifadeleri kullanılmış, bazı eserlerde ismen sayılmıştır. Kanunda geçen “herhangi bir şekilde” ve “her biçim altında” ibareleri daha sonraki madde bendinde sayılan eserlerin örnek teşkil edeceğini açıklamaktadır⁵³. Ancak, herhangi bir eser türü altında sayılan eserlerin örnekleyici tarzda sayılması yine de ekonomik ve teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan yeni fikri ürünler açısından yeterli olmayacak ve fikri ürün hiçbir eser türüne girmeyebilecektir.

Program formatı, metin haline gelmeye başladığında genel bir aşamada bulunuyorsa yani herhangi bir özellik taşımadan kabataslak yazılmış ise hala soyut fikir düzeyinde olup, FSEK korumasından yararlanamayacaktır⁵⁴. Ancak, formatın temel karakteristik unsurlarını ve bunların detaylarını da içine alarak belirten ve temel unsurlar arasında ilişki kurarak yazılı metin olarak somutlaşan formatlar sahibinin hususiyeti çerçevesinde oluşturulduğu müddetçe, FSEK’in 2. maddesi gereğince “herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade edilen eser” kapsamında değerlendirilerek⁵⁵, ilim ve edebiyat eseri türünde eser korumasından yararlanmalıdır⁵⁶. Gerçekten, FSEK’in 2. maddesinde bilgisayar programlarının hazırlık tasarımlarının ilim ve edebiyat eseri kabul edileceği açıkça belirtilmesi karşısında, bir televizyon programının detaylandırılmış tarifnamesi olan program formatının da bu eser türü altında ismen sayılmasa da “herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade edilen eser” kapsamında korunması gerekecektir⁵⁷. Aksi takdirde FSEK kapsamında

⁵² TEKİNALP, s. 114.

⁵³ ATEŞ, s. 283.

⁵⁴ ATEŞ, s. 283.

⁵⁵ Yargıtay 11. HD’nin 06.06.2013 tarih ve 2011/8810 E, 2013/11841 K. sayılı kararında “televizyon program formatlarının yazılı bir metin halinde ve sabit olarak tekrarlanabilir şekilde tespit edilmesi, özgün olması ve buna bağlı olarak hususiyet taşıması koşullarıyla FSEK’nın 2. maddesi anlamında bir ilim ve edebiyat eseri sayılabileceği, somut olayda davacı tarafından metin haline getirilerek oluşturulmuş yazılı bir format belgesinin bulunmadığı, dolayısıyla davacının televizyon program formatına dayalı olarak eser sahipliği iddiasıyla talepte bulunamayacağı” belirtilmiştir.

⁵⁶ ARIKAN, (2009), s. 162.

⁵⁷ ATEŞ, s. 282.

eser olarak korunmayan formata dayalı bir televizyon programının diğer bir televizyon kanalı tarafından taklit edilmesi ve yayınlanması halinde FSEK'in eser koruması hükümlerine gidilemeyecek sadece genel hüküm niteliğinde olan TTK'nın haksız rekabet hükümlerine göre koruma sağlanabilecektir⁵⁸.

Nitekim Yargıtay tarafından yakın tarihte verilen bir kararda, program formatlarının hukuki niteliğiyle ilgili önemli hususlara değinilmiştir. Söz konusu kararda⁵⁹; *“davacının ‘pocoyo’ adlı çizgi film program formatının davalılar tarafından benzer biçimde kullanılarak ‘pepe’ adıyla yayımlandığı, davacının ‘pocoyo’ isimli televizyon program formatının ilim ve edebiyat eseri olduğu, bu nedenle ‘pepe’ adlı televizyon program formatının davacının program formatının uyarlanmış olması nedeniyle davacının format sahipliğinden kaynaklanan hakkının ihlal edildiğine”* karar verilmiştir.

Bu noktada, program formatının sinema eserlerinin senaryosuna benzeyip benzemediği ve FSEK'in 5. maddesi gereğince sinema eserine benzeyen televizyon programının taslağı olarak ele alınıp, sinema eserinin korumasından yararlanıp yararlanamayacağını tartışılması gerekmektedir. Senaryo, kişinin düşündüğü sinema filminin “soyut fikir” halinden uzaklaşarak somut olarak ifade edildiği bir evredir⁶⁰. Bir film senaryosunda, çekilecek hikayenin bütün detaylarının bulunması gerekirken, formatta ise televizyon programının temel unsurlarını belirleyen ve sahibinin hususiyetini taşıyan çerçeve belirlenecektir⁶¹. Bu itibarla formatta yer alan içeriğin detaylandırılması, senaryo kadar net bir yaklaşım sergilememektedir⁶². Çünkü formattaki temel karakteristik unsurların ve içeriğinin detaylandırılması, klasik anlamda bir senaryo olmayıp, televizyon programlarının özellikleri gereği hiçbir zaman da senaryodaki gibi sahne sahne detaylandırılmamakta sadece detaylıca işlenen karakteristik unsurlar çerçevesinde doğaçlama olarak oluşturulmaktadır⁶³. Ayrıca, her bölümde yer alan konuşmaların değişmesi, önceden belirlenen metnin olmaması, kişilerin doğaçlama olarak gerçekleştirdikleri konuşmalar formatı senaryodan uzaklaştırmaktadır⁶⁴. Bu bağlamda, format ile senaryo

⁵⁸ TOSUN, s. 188.

⁵⁹ Bkz. Yargıtay 11. HD'nin 15.05.2017 tarihli ve 2015/13096 E, 2017/2901 K.

⁶⁰ TOSUN, s. 18.

⁶¹ TOSUN, s. 178.

⁶² ATEŞ, s. 282.

⁶³ FRAPA, (Report 2017), s. 23.

⁶⁴ TOSUN, s. 178.

arasında ki bu yapısal fark nedeniyle format kavramı, senaryonun bir aşaması olan sinopsis⁶⁵ veya treatman⁶⁶ olarak da değerlendirilmemelidir. Bu nedenle, program formatı kendi özellikleri kapsamında senaryo olarak sinema eserinin korunmasından yararlanması mümkün değildir⁶⁷.

Ancak, program formatlarının programa çekilmeden önce yazılı ve sözlü hâllerinin yanı sıra filme çekilmiş hallerinin de olabileceği ve bu tip çekimlerin “birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisi” şeklinde olduğu ölçüde sinema eseri olarak korunması gerekmektedir⁶⁸. Çünkü hareketli görüntülerden oluşan ve bir tanıtım filmi niteliğinde olan program formatı, televizyon programının ne şekilde, nasıl, hangi temel karakteristik unsurlarla oluşacağını gösteren “teknik mahiyetini içeren bir film” olarak değerlendirilebilir⁶⁹. Bu durumda diğer şartları da sağladığı sürece FSEK’in 5. maddesi kapsamında korunabilir.

C. FORMAT UYARLAMASININ HUKUKİ NİTELİĞİ

Format uyarlamaları, gelişen yayın teknolojisi, büyüyen ekonomi ve televizyon kanallarının sayısında artışa bağlı olarak dünya çapında başvurulan bir yöntem olarak varlığını artarak sürdürmektedir⁷⁰. Bu durum, başka ülkelerde rağbet gören program formatlarının lisanslarının alınıp satılması olarak tanımlanabilecek, format ticaretinin gelişmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda, bazen maliyeti daha ucuz olduğu için bitmiş bir program aynen alınmakta veya program formatının genel özellikleri korunarak ülkenin kendine özgü yapısına göre yeniden uyarlanmaktadır⁷¹.

Televizyon kanallarında yer alan ve özellikle yurt dışı kaynaklı programların formatlarının alınarak Türk televizyonlarına uyarlanmasıyla oluşan program türlerindeki artış ve bu durumun yol açtığı uyumsuzluklar,

⁶⁵ “Film senaryosunun ilk aşaması olan, öykünün en kısa haliyle anlatıldığı metindir. Sinopsis bir filmin birkaç cümle ile anlatımı biçiminde olduğu gibi, daha uzun da olabilir. Fakat prensip, en temel aşamalarının fazla ayrıntıya girilmeden anlatılmasıdır. Başka deyişle sinopsis, bir filmin konusunun kısa özeti ya da senaryonun taslağıdır.” Bkz. www.sinematek.org, s.e.t. 15.02.2019

⁶⁶ “Treatman, senaryo ile sinopsis arasında yer almakta olup, senaryonun kısa halidir. Senaryodan farkı, diyalog detaylarına fazla girilmemesidir. Sinopsisden farkı ise filmde neyin nasıl anlatılacağına belirtilmiş olmasıdır.”Bkz. www.sinematek.org, s.e.t. 15.02.2019

⁶⁷ Aksi görüş, bkz. ARIKAN, (2009), s. 162.

⁶⁸ KARABAĞ, s. 88.

⁶⁹ KARABAĞ, s. 88.

⁷⁰ ÇOLAK, s. 12.

⁷¹ KARABAĞ, s. 88.

format uyarlaması olarak adlandırılan olgunun hukuki niteliğinin tespitinin önemini göstermektedir⁷².

Ekonomik açıdan daha ucuz olduğu için önceleri programların aynen alınıp alt yazı ya da dublaj yöntemi ile yayınlanma yoluna gidilmiş, ancak bu programlar gösterildiği ülkede beklenen seviyede ilgiye ulaşmamıştır⁷³. Çünkü televizyon seyircisi alt yazı okumaktan veya dublajdaki yapaylıktan sıkılmış ve program, ithal edildiği ülkedeki kadar ilgi görmez olmuştur. Ayrıca, programlarda konuşulan konular, yapılan espriler veya program gündemleri televizyon izleyicisinin kültürüne ve gündemine tamamen yabancı gelmektedir⁷⁴. Bu nedenle televizyon seyircisinin dil, etnik kimlik, giyim, espri anlayışı, tarihi bilgiler ve paylaşılan güncel konular açısından kendilerine mümkün olduğunca yakın olan televizyon programlarının daha çok izlenmesi format uyarlamalarını ortaya çıkarmıştır. Bu durumda, televizyon yayıncıları program formatını kendi sosyal ve kültürel yapılarına uyarlayıp, yeni bir program olarak yayınlamaya başlamışlardır⁷⁵. Format uyarlaması yapılırken, formatın genel özelliklerinin aynı kalmasına dikkat edilerek ülkenin kendine özgü yapısına göre yeniden şekillendirilmiştir⁷⁶. Bu noktada, asıl formatın işlenmesiyle ortaya çıkan ve bağımsız olmayan bir program formatı mı oluşturulduğu, yoksa asıl formattan esinlenerek yeni bir program formatı mı oluşturulduğunun tartışılması gerekmektedir.

FSEK'in 1/B-c maddesinde işlenme eser; “diğer bir eserden istifade suretiyle vücuda getirilip de bu esere nispetle müstakil olmayan ve işleyenin hususiyetini taşıyan fikir ve sanat mahsulleri” şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca FSEK'in 6. maddesinde de işlenme eser türleri örnekleme yoluyla sayılmış olup, işlenme eser tanımı çerçevesinde değerlendirilebilen diğer fikri ürünlerde işlenme eser için kabul edilen korumadan yararlanabilecektir⁷⁷. Bu durumda, asıl esere bağlı kalınarak, sahibinin hususiyetini taşıyan, asıl eserle ilişkili ve ondan bağımsız olmayan eser, FSEK'in 6. maddesinde sayılmasa dahi işlenme eserdir⁷⁸.

⁷² TOSUN, s. 174.

⁷³ KARABAĞ, s. 89.

⁷⁴ BALCI, s. 55.

⁷⁵ TOSUN, s. 191.

⁷⁶ TOSUN, s. 191.

⁷⁷ ATEŞ, s. 306.

⁷⁸ ATEŞ, s. 306.

Program formatının başka bir ülkede uyarlanması durumunda, ülkenin kültürüne göre bazı küçük eklemeler veya çıkartmalar yapılsa da, asıl formatın zorunlu kıldığı temel kurallara aykırı değişiklikler yapılmamaktadır. Bu durum eseri işleyen kişinin asıl esere sadık kalmasıyla aynı anlama gelmektedir. Daha öncede değinildiği üzere, detaylı bir şekilde ele alınıp gerekli hususiyeti taşıyan program formatları, ilim ve edebiyat eseri kapsamında korunması gerektiği⁷⁹ için, format uyarlaması sonucu elde edilen yeni formatın da işleme eser kapsamında korunması gerekecektir⁸⁰. Yani, asıl formatın değişmez unsurlarına bağlı kalınarak belirli bir hususiyetle uyarlanan format, asıl format sahibinden izin alınarak oluşturulmalıdır⁸¹. Gerçekten, FSEK'in 21. maddesi gereğince “bir eserden, onu işlemek suretiyle faydalanma hakkı münhasıran eser sahibine aittir.” Başka bir deyişle, bir eser, sahibinin onayı olmadan işlenemez. O halde, program formatlarının, bir ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerine göre uyarlanması halinde, asıl format sahibinin izni gerekmekte olup, uyarlama neticesinde ortaya çıkan fikri ürün bağımsız bir eser olarak değil işleme eser olarak korunacaktır.

Bir program formatının uyarlanması yoluyla ortaya çıkan ve asıl formata bağımlı olan format uyarlaması ile asıl formattan esinlenerek oluşturulan ve eser niteliğine sahip olan yeni formatın birbirine karıştırılmaması gerekir. Çünkü, format uyarlamasında asıl formata bağlılık söz konusu olup, asıl format ön plana çıkmakta ve asıl format sahibinin izni gerekmektedir⁸². Ancak, esinlenme durumunda ise esinlenme yoluyla ortaya çıkan yeni format asıl formattan bağımsız olarak ayrı bir eser olmakta ve esin kaynağı olan asıl format sahibinin izni gerekmemektedir⁸³.

⁷⁹ ATEŞ, s. 283.

⁸⁰ Yargıtay 11. HD'nin 22.10.2012 tarih ve 2012/11945 E. 2012/16772 K sayılı kararında “... davacının eser sahibi olduğu (X) adlı treatmandan istifade edilmek suretiyle oluşturulan “Güneşe Yolculuk” adlı sinema eseri senaryosunun davalılardan Y.U.'nun hususiyetini taşıyan ilim ve edebiyat eseri olduğunun belirlenmesine karşın, işleme eserin niteliği gereği asıl esere nispetle bağımsız olmayan bir fikir ve sanat eseri olması nedeniyle, anılan senaryonun davacının treatmanından istifadesiyle meydana getirilmesinin 5846 sayılı FSEK'in 21, 6, ve 70. maddeleri uyarınca davacının mali ve manevi haklarına tecavüz oluşturduğu...” belirtilmiştir.

⁸¹ ATEŞ, s. 305.

⁸² TEKİNALP, s. 134.

⁸³ Doktrinde bu duruma serbest kullanım denilmekte olup, bir eserin diğerine düşünce yapısı şeklinde yansıyıp, şekli ve içerik olarak yansımadağı hallerde söz konusudur. Bkz. TEKİNALP, s. 134.

II. TELEVİZYON PROGRAMI VE ESER NİTELİĞİ

A. FORMAT VE PROGRAM ARASINDAKİ İLİŞKİ

Televizyon programı, Türk Dil Kurumu tarafından “televizyonda sunulan, haber, müzik, eğlence gibi kendi başına bir bütün oluşturan yayınlardan her biri” şeklinde tanımlanmaktadır⁸⁴. Bu itibarla, gelişen teknoloji karşısında televizyon programı, belirli içeriklerin kamuoyuna veya seyircilere karasal yayın, kablolu yayın, uydu veya internet yoluyla ve televizyon, bilgisayar, cep telefonu veya benzer teknik araçlarla ulaştırılmasıdır. Televizyon programları, haber ve söyleşi programları gibi eser niteliği tartışmalı olan türlerden ya da bir sinema eseri gibi eser niteliği tartışmasız olan ürünlerinden oluşabileceği gibi, belli bir format ile oluşturulan müzik, film, röportaj, belgesel, açık oturum, yarışma, spor müsabakaları ve her türlü eğlence programı şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir⁸⁵.

Televizyon programları, teknik hazırlıklar, ön yapım aşaması, çekim aşaması ve çekim sonrası aşamalar şeklinde farklı yapım aşamalarından oluşmaktadır⁸⁶. Televizyon programı bu aşamalardan sonra ortaya çıkan en son üründür. Bütün fikri ürünlerde olduğu gibi televizyon programların temelinde de programın temelini oluşturan fikirler vardır ve bu fikirlerin temel karakteristik unsurları arasında yapılan detaylandırılmış çalışmalar program formatını oluşturur. Bir fikrin program formatı haline gelebilmesi için zaman, mekân, dekor ve karakterlerle ilgili detaylı bilgiler vermelidir⁸⁷.

Televizyon programı, bir programın temel düşüncesini oluşturan program formatlarından farklı olarak, söz konusu formattan yola çıkarak oluşturulan nihai bir üründür. Çünkü televizyon programı, detaylandırılmış temel karakteristik unsurları içeren program formatına uygun olarak çekilir ve dolayısıyla format ve formata dayalı çekilen program birbirinden farklı kategorilerde fikri ürün ortaya çıkar⁸⁸. Böylece, formatın değişmeyen unsurlarına bağlı kalınarak hareketli görüntüler oluşturulması sonucunda formata bağlı televizyon programları oluşturulur⁸⁹. Bu noktada, belirli

⁸⁴ www.tdk.gov.tr. s.e.t. 15.02.2019

⁸⁵ KARABAĞ, s. 38.

⁸⁶ KARABAĞ, s. 38.

⁸⁷ ARIKAN, (2012), s. 155.

⁸⁸ TOSUN, s. 191.

⁸⁹ TOSUN, s. 191.

özelliklere sahip program formatları ilim ve edebiyat eseri kategorisinde korunurken, bu format temel alınarak oluşturulan televizyon programları ise sinema eserleri kategorisinde korunmaktadır⁹⁰. Çünkü hususiyetle oluşturulan ve programın oluşması için maddi gereklilik olan tespit edilme şartını gerçekleştiren program, hususiyeti yansıtacak şekilde somutlaşmış olduğundan FSEK kapsamında sinema eseri niteliğinde değerlendirilebilir.

B. TELEVİZYON PROGRAMININ HUKUKİ NİTELİĞİ

Bir televizyon programının hukuki niteliğinin tespit edilmesi ve FSEK kapsamında eser korumasından yararlanabilmesi için öncelikle televizyon programını oluşturan fikrin hususiyetle şekillenmesi ve bir vasıta üzerinde somutlaşması, ayrıca kanunda sayılı eser türlerinden birine dahil edilmesi gerekmektedir⁹¹. Bu noktada, televizyon programları, FSEK’te sayılan eser türlerinden sinema eserlerine benzese de her program, bir fikrin ötesine geçecek kadar somutlaşmayabilir veya hususiyet ortaya çıkmayabilir⁹².

Televizyon programları ister formata bağlı olsun ister olmasın genel olarak hususiyet, programı oluşturan fikrin özgünlüğünde değil, bu fikrin işlenişiyle ortaya çıkmaktadır⁹³. Program formatı soyut fikir düzeyinde kalmaktaysa, programın formata dayalı olmayan bir program olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu tür bir programı benzerlerinden ayırt eden nokta ise, formatta öne çıkan hususiyet değil programda öne çıkan hususiyettir⁹⁴. Başka deyişle, programı benzerlerinden ayırt edecek sahibinin hususiyetini gösterme alanları formata dayalı olmayan programlarda değişiklik göstermektedir. Bu nedenle, bu tür programların hukuki nitelikleri incelenirken her bir televizyon programının ayrı ayrı incelenmesi ve eser olması için gereken şartların bulunup bulunmadığının detaylı şekilde araştırılması gerekir.

⁹⁰ ATEŞ, s. 278.

⁹¹ NAL/SULUK (KARASU), s. 42.

⁹² Yargıtay 11. HD’nin 21.01.2016 tarihli ve 2015/2356 E, 2016/577 K sayılı kararında”... davacının çalışması ile davalının programı arasındaki benzerliklerin dava konusu programın (çek bakalım) özelliğinden ve işin mahiyetinden kaynaklandığı, daha önceki tarihlerde de benzer nitelikte yapımların gerçekleştirildiği, çeşitli yarışmacıların kısa filmlerinin gösterimi ve tanıtımı ile bir jüri tarafından değerlendirme yapılmasından oluşan bir televizyon yarışma programının “soyut bir düşünce” niteliğinde olduğu, soyut düşüncelerin telif hukuku kapsamında korunamayacağı,...” belirtilmiştir.

⁹³ NAL/SULUK (KARASU), s. 43.

⁹⁴ KARABAĞ, s. 43.

Formata dayalı televizyon programlarında ise formatın temel unsurlarına göre program hazırlandığı için formatın sahip olduğu hususiyet, aynı zamanda bu formata dayalı hazırlanan programı da etkileyecektir⁹⁵. Başka bir deyişle, formata dayalı hazırlanan programı benzerlerinden ayırt eden şey, detaylandırılmış format fikrinin programın belirli bir yönetim etrafında kullanılan tüm unsurlarının birbiriyle ilişkisinin sağlanmasıyla seyircilere ulaştırılmasıdır. Yani formata dayalı programın hususiyeti, formata bağlı olmayan programlardaki gibi öne çıkan unsurda değil, detaylandırılmış unsurların bütünsel olarak izleyicide bıraktığı etkide aranmalıdır⁹⁶.

Formata dayalı televizyon programlarında, programın genel olarak tüm yönleriyle ilgilenen ve bu programa emek harcayan birçok kişinin işini yaparken talimat aldığı bir yönetmen bulunduğuna göre, televizyon programlarının hususiyetin belirlenmesinde de sinema eserlerinde olduğu gibi bir ekip tarafından meydana getirildiği gözetilerek FSEK'in 8/3 maddesine paralel olarak eser sahiplerinin belirlenmesi gerekmektedir⁹⁷. Bu noktada, televizyon programlarının eser sahipleri arasında da yönetmen, özgün müzik bestecisi, önceden belirlenmiş diyalog varsa diyalog yazarı, program senaryoya dayalı çekilmekteyse senaryo yazarı, formata dayalı çekilmekteyse format yazarı eser sahipleri arasında sayılabilmelidir⁹⁸. Bu bağlamda FSEK'in 1/B-a maddesinde belirtilen "sahibinin hususiyeti" şartı televizyon programlarında anılan eser sahiplerinin hususiyetlerinin algılanabilir şekilde somutlaşması ile oluşacaktır⁹⁹.

Belli bir formata dayansın veya dayanmasın televizyon programları görsel ve işitsel öğelerden meydana gelmesine rağmen, Türk hukukunda görsel ve işitsel eserler için fonogramın tanımlandığı madde haricinde herhangi bir

⁹⁵ BOZGEYİK, s. 211.

⁹⁶ KARABAĞ, s. 41.

⁹⁷ TOSUN, s. 178.

⁹⁸ Format yazarının eser sahipliği yapımçı firma ve televizyon kuruluşu bünyesinde çalışıp çalışmadığına göre bir ayrıma tabi tutularak değerlendirilmelidir. Eğer format yazarı yapımçı firma veya televizyon kuruluşu bünyesinde çalışmakta ve programı yaratan ekiple birlikte hareket etmekteyse format yazarı programın da eser sahipleri arasında yer almalıdır. Eğer format yazarı söz konusu ekipten bağımsızsa bu durumda televizyon programının yapım sürecine bir etkisi olmayacağından dolayı ancak tamamlanmış televizyon programının fikir taslağının sahibi olarak değerlendirilmelidir. Aynı zamanda yapımçı firmanın da eser sahipleri arasında değil sadece mali hak sahibi olarak tanımlanması gerektiğini belirtmek gerekir. Bkz. KARABAĞ, s. 43.

⁹⁹ KARABAĞ, s. 43.

hüküm yer almamaktadır. Bu durumda, FSEK’te görsel ve işitsel eser veya televizyon programlarını kapsayıcı ayrı bir korumaya yer verilmediği için televizyon programları, görünüş itibarıyla en yakın olan sinema eserleri kategorisinde değerlendirilebilir¹⁰⁰. Gerçekten FSEK’in 5. maddesinde sinema eserleri “*her nevi bedii, ilmi, öğretici veya teknik mahiyette olan veya günlük olayları tespit eden filmler veya sinema filmleri gibi, tespit edildiği materyale bakılmaksızın, elektronik veya mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisidir*” şeklinde tanımlamıştır. Bu itibarla, sinema eserleri tanımında yer alan “*birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisi*” kavramı, televizyon programları ile sinema eserlerinin ilişkilendirilmesinin en önemli sebebidir¹⁰¹.

Görsel ve işitsel öğelerden meydana gelen televizyon programlarının seyirciler tarafından algınabilmesi için tıpkı sinema eserlerinde olduğu gibi görüntülerin tekrarlanabilecek şekilde tespit edilmesi ve belli bir araç ile kayıt altına alınmış olması gerekmektedir¹⁰². Bu zorunluluk, eser sahiplerinin hususiyetini taşıyan ve belirgin bir çekim tekniği ile oluşturulan televizyon programlarının, sinema eserleri kategorisinde incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Birbiri ile ilişkili hareketli görüntülerden oluşan ve sinematografiye¹⁰³ benzer yöntemlerle çekilen bir televizyon programının sahibinin hususiyetini taşıması durumunda FSEK’in 5. maddesi kapsamında sinema eseri olarak değerlendirilmesi yapılırken, sinema eser şartlarının katı bir şekilde yorumlanmaması gerekmektedir. Çünkü sinema eserlerinde bulunması gereken senaryo unsuru, formata dayalı televizyon programlarında tartışma yaratacak niteliktedir¹⁰⁴. Televizyon programları her ne kadar formata dayalı olarak oluşturulsa da daha önce belirtildiği gibi format kavramı senaryo ile örtüşmemektedir. Çünkü senaryonun temel özelliği olan çekilecek filmin tuvali gibi olma vasfının formatta bulunduğunu söylemek güçtür¹⁰⁵. Fakat

¹⁰⁰ ATEŞ, s. 278.

¹⁰¹ TOSUN, s. 181.

¹⁰² NAL/SULUK (KARASU), s. 72.

¹⁰³ “Sinema filmi için görüntü kaydederken ışıklandırma ve tercihleri yapma disiplindir. Birçok açıdan fotoğraf sanatıyla yakından ilgili olup, kamera ve görüntü elemanlarının hareket halinde olduğu durumlarda bir takım ek özellikler de gösterir.”Bkz. www.wiki-zero.net, s.e.t.15.02.2019

¹⁰⁴ TOSUN, s. 178.

¹⁰⁵ TOSUN, s. 179.

program formatları FSEK'in 2. maddesi kapsamında ilim ve edebiyat eseri türünde yer alan senaryo niteliğinde olmasa da bir senaryoda işlenen hikayenin bütünsellikle anlatılışı, televizyon programının her bölümünde yer alan karakteristik unsurların detaylandırılmasıyla oluşan metin arasında ortak bir payda olarak değerlendirilebilir¹⁰⁶. Ayrıca, televizyon programının her bölümünde yer alan diyalogların değişmesi, önceden belirlenmiş bir metnin olmaması, kişilerin doğaçlamaya dayanarak gerçekleştirdikleri diyaloglar format kavramının, senaryo kavramından uzaklaşmasına sebep olmaktadır¹⁰⁷. Ancak, bir fikri üründe diyalogların bulunması sinema eseri olarak kabul edilmenin şartlarından birisi olmadığına göre¹⁰⁸, önceden hazırlanmış diyalog içermeyen ya da diyalogların doğaçlama olarak oluşturulduğu, görsel ve işitsel öğelerden meydana gelen televizyon programı diğer şartlara sahipse sinema eseri olarak korunabilmelidir¹⁰⁹.

SONUÇ

FSEK kapsamında bir fikri ürünün korunabilmesi için sahibinin hususiyetini taşıması, hususiyeti ortaya çıkaracak kadar somutlaşmış olması ve FSEK'te sınırlı olarak sayılan eser kategorilerinden birine dahil edilmesi gereklidir. Bu durumda, televizyon program formatlarının ve televizyon programlarının eser olarak korunup korunamayacağına buna göre değerlendirilmesi gerekmektedir.

Televizyon program formatları ve televizyon programları FSEK'te sınırlı olarak sayılan eser kategorileri arasında sayılmadığı için program formatlarının ve televizyon programlarının telif hukuku kapsamında korunup korunmayacağı belirsizdir. Program formatlarının eser olarak nitelendirilmesinde en önemli problem formatların soyut fikir olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğidir. Kanaatimizce, program formatı, metin haline gelmeye başladığında genel bir aşamada bulunuyorsa yani herhangi bir özellik taşımadan kabataslak yazılmış ise hala soyut fikir düzeyinde olup, FSEK korumasından yararlanamayacaktır. Ancak, formatın temel karakteristik unsurlarını ve bunların detaylarını da içine alarak belirten ve temel unsurlar arasında ilişki kurarak yazılı metin halinde somutlaşan formatlar, sahibinin hususiyeti çerçevesinde oluşturulduğu müddetçe,

¹⁰⁶ KARABAĞ, s. 86.

¹⁰⁷ TOSUN, s. 178.

¹⁰⁸ BOZGEYİK, s. 210.

¹⁰⁹ TOSUN, s. 178.

FSEK'in 2. maddesi gereğince "herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade edilen eser" kapsamında değerlendirilerek, ilim ve edebiyat eseri türünde eser korumasından yararlanmalıdır. Ancak bu konuda en köklü çözüm, televizyon formatlarının FSEK'in 2. maddesinde yapılacak bir düzenleme ile ilim ve edebiyat eserleri arasına dahil edilmesidir.

Ayrıca program formatlarının bir ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerine göre uyarlanması halinde, asıl format sahibinin izni gerekmekte olup, uyarılma neticesinde ortaya çıkan fikri ürün bağımsız bir eser olarak değil işlenme eser olarak korunacaktır. Fakat, esinlenme durumunda ise esinlenme yoluyla ortaya çıkan yeni format asıl formattan bağımsız olarak ayrı bir eser olmakta ve esin kaynağı olan asıl format sahibinin izni gerekmemektedir.

Televizyon programları, gerek hareketli görüntülerden oluşuyor olmaları gerekse algılanabilir olmalarının tespit edilmelerine bağlanması karşısında sinema eseri kategorisinde değerlendirilebilir. Fakat bu yapılırken, sinema eser şartlarının katı bir şekilde yorumlanmaması gerekmektedir. Çünkü televizyon programının her bölümünde yer alan diyalogların değişmesi, önceden belirlenmiş bir metnin olmaması, kişilerin doğaçlamaya dayanarak gerçekleştirdikleri diyaloglar format kavramının, senaryo kavramından uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Ancak, bir fikri üründe diyalogların bulunması sinema eseri olarak kabul edilmenin şartlarından birisi olmadığına göre, önceden hazırlanmış diyalog içermeyen ya da diyalogların doğaçlama olarak oluşturulduğu, görsel ve işitsel öğelerden meydana gelen televizyon programı diğer şartlara sahipse sinema eseri olarak korunabilmelidir.

Nihayetinde bir hususiyete sahip ve bu hususiyeti yansıtacak düzeyde somutlaşmış fikri ürünlerin, eser olarak korunabilmeleri için karşımıza çıkan temel sorun, bu fikri ürünlerin FSEK kapsamında sayılan eser kategorilerinden birine dahil edilememeleridir. Bu nedenle, bu problemin çözülebilmesi için kanuni bir düzenleme yapılması ve eser türleri gelişen teknoloji ve sosyo ekonomik dinamiklere göre geniş kapsamlı üst eser başlıkları altında yeni fikri ürünlere yer açılmalıdır.

KAYNAKLAR

ARIKAN, Mustafa (2012): **Fikri Mülkiyet Hukukunda Televizyon Program Formatlarının Korunması**, 1. Baskı, XII Levha, İstanbul, 2012.

ARIKAN, Mustafa (2009): “Fikri Mülkiyet Hukukunda Televizyon Program Formatlarının Korunması”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2009, C. 17, Sa. 2, s. 129-170.

ATEŞ, Mustafa: **Fikri Hukukta Eser**, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.

BALCI, Ercan: “Televizyon Program Formatları: “Çarkifelek” ve “Kim 500 Milyar İster” Programları Üzerine Bir İnceleme”, **Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültür ve İletişim Dergisi**, 2009, Sa.12/2, s. 47-78.

BOZGEYİK, Hayri: “Fikir ve Sanat Eserlerinde Hususiyet”, **Batıder**, 2009, C. XXV, Sa. 3, s. 169-222.

ÇOLAK, Uğur: “Televizyon Program Formatlarının Korunması”, **FMR**, 2004, C. IV, Sa. 3, s. 11-34.

KARABAĞ, Tuğçe: **Televizyon Programları ve Televizyon Program Formatları**, 1. Baskı, Seçkin, Ankara, 2017.

NAL, Temel/SULUK, Cahit/KARASU, Rauf: **Fikri Mülkiyet Hukuku**, 1. Baskı, Seçkin, Ankara, 2017.

TEKİNALP, Ünal: **Fikri Mülkiyet Hukuku**, 5. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2012.

TOSUN, Yalçın: **Sinema Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları**, 2. Baskı, XII Levha, İstanbul, 2013.

(<https://www.frapa.org/wp-content/uploads/2017/03/FRAPA-BakerMcKenzie-Report-final-preview.pdf> erişim. 15.02.2019)

